

40. Wratislaw Z Galicji // Izraelita. – 1890. – №16. – S.155.
 41. Załęcki A. Szkolnictwo ludowe wśród lwowskiej ludności żydowskiej w świetle cyfr w r. 1902. – Lwów, 1904.
 42. Żbikowski A. Żydzi krakowscy i ich gmina w latach 1869–1914. – Warszawa, 1994.
 43. Archiwum Głowne Akt Dawnych, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświecenia w Wiedniu, sygn. 459.

Vovchko M. I., graduate student of the department of the history of Central and Eastern Europe, Lviv National University Franko (Ukraine, Lviv), mvovchko@gmail.com

Jews in the elementary and secondary schools in Galicia in the second half of the 19th – early 20th century

The present article deals with secular education as an essential step towards integration into broader society. Analyzed statistic of attendance in primary and secondary schools (gymnasiums), the value of subjects, an assessment of the religious education in public schools including practice teaching of religion. Schoolchildren with different faith not always tolerated other religion, but common schools for Jews and non-Jews make an influence on their worldview.

Keywords: Jews, elementary and secondary education, Galicia, assimilation, Zionism.

Вовчко М. І., аспірантка кафедри історії Центральної та Східної Європи, Львівський національний університет ім. І. Франко (Україна, Львів), mvovchko@gmail.com

Евреи в начальных и средних государственных школах Галиции во второй половине XIX – начале XX века

Рассматривается вопрос присутствия евреев в частных и государственных светских школах. Светское образование в XIX веке считалось одним из способов интеграции евреев. Изучена статистика посещаемости евреями начальных и средних (гимназий) учебных заведений; предпринята попытка проанализировать значение школьных дисциплин, особенно практику преподавания основ иудейской религии. Совместное обучение представителей разных вероисповеданий не обходилось без конфликтов, которые провоцировали дискуссии в обществе, но трудно преувеличить значение светского образования в процессе формирования личности еврейской молодежи.

Ключевые слова: евреи, начальное и среднее образование, Галиция, ассимиляция, сионизм.

* * *

УДК 329(477)«1917»

Довгалець О.,
аспірантка, Рівненський гуманітарний університет
(Україна, Рівно), dovgolec_o@meta.ua

Проголошення Української Народної Республіки та діяльність загальноросійських партій в складі Центральної Ради

Висвітлено діяльність загальноросійських політичних партій в складі Центральної Ради після проголошення Української Народної Республіки (УНР). На основі аналізу засідань Малої Ради з'ясовано позицію меншовиків та російських есерів під час обговорення та голосування Третього Універсалу; доведено, що представники цих партій доклали більших зусиль для реалізації ідеї створення центрального соціалістичного уряду, ніж для втілення в життя програми державного будівництва УНР.

Ключові слова: Центральна Рада, Мала Рада, загальноросійські політичні партії.

В умовах формування сучасної української політичної нації актуалізується проблема вивчення попереднього вітчизняного досвіду врегулювання відносин між державними структурами та національними меншинами. В контексті цього особливе значення має доба Центральної Ради. Саме Центральна Рада стала першим українським органом, який виконував функції парламенту, створював законодавчу базу розв'язання проблем державотворення. В період діяльності Центральної Ради представники національних меншин на квотній основі через партійне представництво отримали можливість впливати на формування державної політики. Тому осмислення уроків того періоду може допомогти в процесі налагодження

стосунків між державою та національними групами на сучасному етапі.

Автор статті ставить за мету проаналізувати позицію представників загальноросійських партій в складі Центральної Ради щодо проголошення Української Народної Республіки (УНР).

Різні аспекти діяльності представників загальноросійських партій в Центральній Раді висвітлено у працях В. Ф. Верстюка, О. М. Голікової, Г. О. Лебедєвої, О. М. Любовець, В. Ф. Солдатенка, О. В. Старух та ін.

Проблема представництва партій національних меншин в Центральній Раді гостро постала після прийняття нею Першого Універсалу. Загально відомо, що прийняття цього документу суттєво загострило стосунки між Центральною Радою та Тимчасовим урядом. До Києва з метою узгодження позицій й пошуку компромісу прибула делегація Тимчасового уряду. Під час переговорів у Києві її представники висунули вимогу обов'язкової присутності представників національних меншин у складі Центральної Ради. Тільки за таких умов Тимчасовий уряд погоджувався визнати Центральну Раду правомочним органом. Лідери українського руху погодилися на такі вимоги. П'ята сесія Центральної Ради визнала доцільним співпрацю з «неукраїнською демократією» та включення її представників до свого складу. Єдиною вимогою було визнання національними партіями Центральної Ради найвищим правомочним органом українського народу [1, с. 124].

Мандатна комісія Шостих загальних зборів Центральної Ради затвердила її новий склад, де були вже представлені партії національних меншин, у тому числі й загальноросійських – кадетів, меншовиків, есерів, народних соціалістів. Перелік їхніх представників міститься в списку «Персонального складу Української Центральної Ради» [2, с. 224–227]. Більшовики відмовились увійти до складу Центральної Ради. На їх переконання було неприпустимою подібна практика, коли місця в крайовому органі їм (як і іншим) надавались за принципом національного представництва. Вони вважали що, більшовицька партія мала отримувати місця відповідно своєму впливу на населення. Усвідомлюючи себе як одну з провідних лівих партій, більшовики прагнули переваг особисто для себе, однак керівництво Центральної Ради не змінило квотний принцип представлення національних партій.

Попри декларування єдності української та неукраїнської демократії заради революційних перетворень, стосунки всередині Центральної Ради між партійними фракціями були достатньо складними. Часто партійні переконання національних партій не співпадали з інтересами українського національно-визвольного руху. Насамперед, це стосувалося питання національно-територіальної автономії. Своїми голосами вони прагнули обмежити повноваження Генерального Секретаріату як крайового уряду й не дозволити йому перебрати на себе функції, які за їхнім переконанням, могли належати тільки центральному уряду Росії. Певне протистояння між українськими та загальноросійськими політичними партіями в Центральній Раді спостерігалось до жовтневого перевороту в Петербурзі.

Після захоплення більшовиками влади в Петербурзі розпочався процес зближення загальноросійських партій з Центральною Радою, підґрунтям для чого стало спільне

невизнання влади Раднаркому. В контексті подій саме Центральна Рада почала розглядатися як основа для боротьби проти встановлення радянської влади в Україні.

Для Центральної Ради з ліквідацією місцевих органів Тимчасового уряду створювалися реальні можливості перебрати всю повноту влади в Україні. 1 листопада 1917 р. вона оголосила Генеральний секретаріат владою на всій Україні [1, с. 384]. Спираючись на це рішення Центральної Ради, 3 листопада 1917 р. Генеральний секретаріат оповістив усіх громадян, усі урядові, політичні, громадські установи в Україні, що його компетенція поширюється на дев'ять українських губерній [1, с. 391].

Загальноросійські партії загалом поставилися позитивно до цього. Зокрема, 26 жовтня 1917 р. Київський комітет меншовиків ухвалив резолюцію, в якій єдиним органом влади у Києві визнавалася міська дума, а вищим органом влади в Україні – Генеральний секретаріат. 1 листопада 1917 р. на засіданні Київської міської думи лідер місцевих меншовиків М. Балабанов заявив, що в тогочасних умовах крайовою владою може бути лише Генеральний секретаріат [3, 3 листопада]. Фактично він озвучив позицію власної партії. 3 листопада 1917 р. це підтвердила загальноміська конференція меншовиків, ухваливши відповідну резолюцію [3, 4 листопада].

Позицію меншовиків підтримали й російські есери. На той момент ці партії ще мали чисельну перевагу в Київській, Одеській, Харківській, Катеринославській та ін. радах України. 3 листопада 1917 р. на об'єднаному засіданні рад робітничих і солдатських депутатів Києва Центральної Ради було визнано крайовою владою України. По всій Україні ради, де була чисельна перевага меншовиків і російських есерів приймали подібні резолюції. Російські соціалісти мали більшість депутатів також й у міських думах, які в ці дні ухвалювали рішення щодо визнання Центральної Ради та Генерального секретаріату вищою владою в Україні.

Маючи суттєву підтримку в перші дні після повалення Тимчасового уряду, Центральна Рада приступила до реалізації власної програми національного державотворення.

7 листопада 1917 р. на засідання Малої Ради було урочисто зачитано Третій Універсал, в якому проголошувалося створення Української Народної Республіки (УНР) у межах дев'яти українських губерній. Перед оголошенням Універсалу Голова Центральної Ради М. Грушевський у своїй промові обгрунтував необхідність такого кроку: «Після довгих міркувань і сумнівів Генеральний секретаріат прийшов до тої думки, що для того, щоб крайова власть стала справжньою фактичною властю, під нею повинна бути міцна підвалина і такою підваленою може бути тільки проголошення Української Народної Республіки, яка буде повноправним тілом в міцній спілці народів Росії ... Це, що ми досі вважали прерогативою Української Установчої ради, є тепер конечною потребою, котру ми мусимо задовольнити зараз» [1, с. 396].

Однак потребу в проголошенні УНР поділяли не всі члени Малої Ради. Це відбилося на результаті голосування: «за» – 42 члени (всі українці та євреї), «проти» – нікого, «утрималися» – 5 членів (меншовики В. Кононенко і М. Балабанов, російські есери Ф. Скловський і П. Сараджієв та поляк В. Рудницький) [1, с. 397].

Причиною такого голосування стала позиція найвпливовіших в Україні загальноросійських соціалістичних партій – меншовиків та есерів. Ще під час обговорення тексту Третього Універсалу представники цих партій в Малій Раді вимагали чисельних поправок. Насамперед, щоб у документі наголошувалося на прагненні України до єдності з Росією. З метою захисту інтересів національних меншин, вони вимагали впровадження персонально-національної автономії, в першу чергу, для великоросів, євреїв та поляків. Поділяючи програму широких соціальних і політичних реформ, які закладав Третій Універсал, ці партії вважали, що питання про форму державного устрою України може бути вирішено тільки Установчими зборами, тому проголошення УНР трактувалося як ухил української влади до сепаратизму. Представник меншовиків В. Кононенко пояснюючи своє утримання під час голосування, так і зазначив, що «на думку меншовиків, Центральна Рада не повинна була робити того, що належить Установчій раді» [1, с. 398].

Наслідком такої позиції загальноросійських партій, а також федералістських уподобань лідерів Центральної Ради, стала поява суперечливого положення Третього Універсалу в питанні державно-правового статусу України. Проголошуючи створення УНР, Центральна Рада водночас прагнула зробити це «не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її», а також зобов'язувалася «помогти всій Росії, щоб вся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів» [1, с. 398, 400].

Але навіть такі істотні поступки не влаштували загальноросійські соціалістичні партії. Після ухвалення Третього Універсалу траплялися випадки, коли представники меншовиків і російських есерів робили спроби скасувати Універсал шляхом ухвалення відповідних резолюцій місцевими органами самоврядування. Наприклад, 13 листопада 1917 р. на засіданні міської думи меншовиків-оборонець І. Давідзон запропонував резолюцію про скасування Універсалу, однак вона була відхилена [4, с. 407]. Фактично на такій позиції стояли центральні органи меншовиків, а місцеві партійні структури поширювали відповідні погляди. Підтвердженням може слугувати Декларація соціал-демократів (меншовиків) у зв'язку з Третім Універсалом, яку надрукував орган ЦК РСДРП (о) «Молнія» (колишня «Рабочая газета»). Декларація чітко висловила своє негативне ставлення до федеративного устрою Росії й засудила кроки Центральної Ради, трактуючи це як «передчасне» вирішення цього питання [5].

Сама Центральна Рада, підтвердивши Універсалом федеративні зв'язки з Росією, підтримала ідею Всеросійського виконкому профспілки залізничників (Вікжеля) щодо створення однорідного соціалістичного уряду, який мав об'єднати представників усіх соціалістичних груп від правих до крайніх лівих, тобто від народних соціалістів до більшовиків. Отримавши телеграму Вікжеля з повідомленням про це, фракції українських політичних партій підтримали цю пропозицію [1, с. 376]. Коли спроба із центру зорганізувати загальноросійський уряд не вдалася лідери Центральної Ради вирішили розгорнути зустрічний процес – від регіонів до центру, будучи впевненими, що саме Україна має стати на чолі цього процесу. Зрозуміло, що такі кроки з боку української влади буди позитивно зустрінуті

загальноросійськими партіями, а їхні представники в Центральній Раді всіма засобами намагалися сприяти реалізації подібних задумів.

Обговоренню проблеми організації загальноросійської влади було присвячено кілька засідань Малої Ради. В день прийняття Третього Універсалу, відкриваючи засідання М. Грушевський підкреслив, що поточний політичний момент «вимагає від українських партій рішучих кроків, щоб зміцнити владу, зробити Україну базою революції і відси боронити здобуток революції в цілій Росії» [1, с. 396]. Таким чином, провід українського національно-визвольного руху бачив своє першочергове завдання не в скріпленні власної державності шляхом повного відокремлення від Росії, а в збереженні здобутків революції й поширенні їх на теренах всієї колишньої Російської імперії.

Генеральний секретаріат у цьому напрямі здійснив низку заходів. На засіданні 9 листопада було ухвалено постанову, де накреслено шлях створення однорідного соціалістичного уряду спільними силами урядів України, Дону, Кавказу, Кубані і інших областей разом з центральними органами всеросійської революційної демократії [1, с. 404]. Наступного дня, 10 листопада, голова Генерального секретаріату В. Винниченко виніс цю проблему на засідання Малої Ради. В обговоренні питання взяли участь й представники меншовиків і російських есерів. Зокрема, есер Й. Скловський виступив із підтримкою всіх заходів Генерального секретаріату. Після його виступу присутні ухвалили резолюцію: «Заслухавши повідомлення Генерального секретаріату в справі організації центральної влади в Російській республіці, – ухвалити всі пропозиції Генерального секретаріату і доручити йому вести працю в цім напрямку» [1, с. 409].

На наступних засіданнях Малої Ради меншовики й російські есери постійно піднімали питання про стан організації центрального уряду. Так, 14 листопада 1917 р. таке питання безпосередньо ставилося В. Винниченку, який зазначив, що відповіді від потенційних учасників створення центрального уряду ще немає [1, с. 442].

17 листопада 1917 р. питання щодо створення центрального уряду знову розглядалося на засіданні Генерального секретаріату. В результаті було визнано бажаним: «1) взяти ініціативу в справі утворення центрального правительства у свої руки; 2) вести переговори у цій справі з представниками федеративних країв і у Петрограді з представниками демократії, починаючи від більшовиків, що мають у Великоросії найбільшу силу; 3) переговори повинні вестися на платформі визнання правительства однорідно соціалістичного на федеративній основі; 4) для переговорів з представниками демократичних організацій і партій вислати до Петрограда своїх делегатів» [1, с. 454].

19 листопада 1917 р. відбулося надзвичайне засідання Малої Ради, ініціаторами скликання якого виступили представники партій національних меншин. Вони вимагали, щоб Мала Рада негайно висловила своє ставлення до Ради народних комісарів і до питання миру.

Так, у своєму виступі меншовик М. Балабанов вимагав, щоб Мала Рада визначила своє ставлення до «більшовицької влади», а Генеральний секретаріат відповів, що ним зроблено у справі організації центральної влади. Після відповіді М. Порша він категорично зазначив,

що «Генеральний секретаріат і Центральна рада зійшли з стежки, яку вказувала їм резолюція в справі організації центральної влади федеративним шляхом» [1, с. 461–462]. Крім того, він висловив незрозуміння чому Всеукраїнська рада військових депутатів хоче признати уряд більшовиків для Росії, а для України не хоче, підкреслюючи, що меншовики «хотять однакової власті і в Петрограді, і в Москві, і в Києві» [1, с. 573].

Активну позицію меншовиків із цього питання підтримав Бунд. Його представник А. Тьомкін подав до президії заяву з проханням скликати на понеділок засідання для обговорення питання «Що зробив Генеральний секретаріат для утворення центральної влади згідно до постанови Малої Ради?». Однак, ця пропозиція не пройшла [1, с. 462].

23 листопада 1917 р. Генеральний секретаріат ухвалив текст звернення до урядів Південно-Східного союзу козаків, горців і народів вільних степів, Кавказу, Сибіру, органу влади автономної Молдавії, органу влади автономного Криму, органу влади автономної Башкирії і до решти зорганізованих областей та до Раднаркому з пропозицією негайно вступити в переговори з Генеральним секретаріатом в справі утворення соціалістичного уряду Росії на основі платформи: підписання загального демократичного миру та своєчасного скликання Установчих зборів. У разі згоди Генеральний секретаріат просив негайно повідомити про готовність прибути до Києва відповідних представників для участі в спеціальній нараді [1, с. 473–474]. Але ініціатива Центральної Ради та Генерального секретаріату не принесла очікуваного результату – на ці пропозиції України ніхто, крім уряду Дону, не відгукнувся.

Однак, навіть безрезультатність цих заходів не зупинила загальноросійські партії, вони продовжували на засіданнях Малої Ради піднімати питання щодо організації центральної влади. На черговому засіданні 28 листопада 1917 р. представники загальноросійських і єврейських партій наполягали, що єдино вірним шляхом залишається підтримка Всеросійських установчих зборів. За їхнім переконанням Генеральний секретаріат мав зосередити свої зусилля на сприянні скликанню Всеросійських установчих зборів. Водночас, лунали вимоги не підтримувати Раду народних комісарів. Зокрема, російський есер Й. Скловський підкреслив: «Треба, щоби українці виразно не визнавали більшовицького правительства і не зміцнювали позицій більшовиків» [1, с. 485].

У тогочасних обставинах подібні вимоги неможливо було реалізувати. Достатньо об'єктивно цю ситуацію охарактеризував Д. Дорошенко: «Це було явно непосильне й непотрібне для України завдання. Логіка подій показала, що Україні треба було зовсім відділитися від Росії, стати самостійною й незалежною державою; вона мусіла визнати уряд Народних Комісарів, як уряд Росії, на основі обопільного визнання (більшовики самі тоді раз у раз підкреслювали, що визнають за кожною нацією право на самовизначення до відділення включно) і – дати всеросійським справам спокій. Україна мала перед собою такі колосальні завдання внутрішньої організації, що ганялись за створенням всеросійської федерації, наражаючи себе на ворогування вже існуючого фактично нового російського уряду, – це було нездійсненне в тодішніх умовах завдання...» [6, с. 185].

Таким чином, можна констатувати, що позиція загальноросійських політичних партій не завжди відповідала інтересам українського національно-визвольного руху. Для цих партій на першому місці стояла проблема збереження цілісності Російської держави, їхня підтримка Центральної Ради після жовтневого перевороту носила ситуативний характер і зумовлювалася тим, що остання розглядалася як альтернатива більшовицькій владі в Україні. Водночас, представники цих партій в Центральній Раді зосередили свої зусилля не на реалізації програми подальшого українського державотворення, а всіма силами прагнули скорегувати політичний курс у бік вирішення загальноросійських проблем. За їхнім переконанням Центральна Рада і Генеральний секретаріат повинні були підтримувати ідею створення центрального соціалістичного уряду й всіляко сприяти цьому, допомагати організації Всеросійських установчих зборів. Центральна Рада, зайнявшись розв'язанням цих проблем, втратила час для організації внутрішнього життя УНР.

Список використаних джерел

1. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. – В 2-х т. – Т.1. – К.: Наукова думка, 1996. – 590 с.
2. Верстюк В. Ф., Осташко Т. С. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. – К., 1998. – 254 с.
3. Киевская мысль (Киев). – 1917.
4. 1917 год на Киевщине: Хроника событий / Сост.: А. Иргизов, В. Манилов, Ф. Ястребов; Под ред. В. Манилова. – К., 1928.
5. Молния (Петроград). – 1917. – 26 ноября.
6. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923 рр. – Т.1. – К.: Темпора, 2002. – 320 с.

References

1. Ukrayins'ka Tsentral'na Rada. Dokumenty i materialy. – V 2-kh t. – T.1. – K.: Naukova dumka, 1996. – 590 s.
2. Verstyuk V. F., Ostashko T. S. Diyachi Ukrayins'koyi Tsentral'noyi Rady: Biohrafichnyy dovidnyk. – K., 1998. – 254 s.
3. Kievskaja mysl' (Kiev). – 1917.
4. 1917 god na Kievshhine: Hronika sobytij / Sost.: A. Irgizov, V. Manilov, F. Jastrebov; Pod red. V. Manilova. – K., 1928.
5. Molnija (Petrograd). – 1917. – 26 nojabrja.
6. Doroshenko D. Istorya Ukrainy. 1917–1923 гг. – T.1. – K.: Tempora, 2002. – 320 s.

Dovgalets O., postgraduate of Rivne Humanitarian University (Ukraine, Rivne), dovgolec_o@meta.ua

Proclamation of Ukrainian Nation Republic and activities of Russian parties in Centralna Rada

The article highlights the activities of Russian political parties as a part of the Centralna Rada after the declaration of Ukrainian Nation Republic (UNR). Based on the analysis of the Mala Rada clarified the position of the menshovyky and Russian esery during the discussion and voting of the Third Universal; proved that the members of these parties have made greater efforts to implement the idea of a central socialist government than to implement the program of state building UNR.

Keywords: the Centralna Rada, the Mala Rada, the Russian political parties.

Довгалець О., аспірантка, Рівенський гуманітарний університет (Україна, Рівно), dovgolec_o@meta.ua

Провозглашення Української Народної Республіки і діяльність всеросійських партій в складі Центральної Ради

Показана діяльність об'єднань російських політичних партій в складі Центральної Ради після провозглашення Української Народної Республіки (УНР). На основі аналізу засідань Малої Ради раскрыта позиція меншовиків і російських есерів во время обсуждения и голосования Третьего Универсала; доказано, что представители этих партий приложили больше усилий для реализации идеи создания центрального социалистического правительства, чем для реализации программы государственного строительства УНР.

Ключевые слова: Центральная Рада, Малая Рада, всероссийские политические партии.

* * *

УДК 930.1:355.40(477)«1918/1939»

Лісов О. С.,
старший науковий консультант
науково-організаційного центру,
Національна академія Служби безпеки України
(Україна, Київ), a.lisov@ukr.net

НОВІТНЯ АРХЕОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ У 1918–1939 РР.

Аналізуються наукові праці вітчизняних учених у галузі джерелознавства та археології функціонування ВУЧК–ДПУ–НКВС в Україні у міжвоєнний період.

Ключові слова: археологія, джерелознавство, радянські органи державної безпеки.

Проголошення незалежності України, початок складних процесів державотворення та формування демократичного суспільства обумовили значне зростання інтересу науковців і широкої громадськості до архівної спадщини радянських спецслужб.

Враховуючи це, а також певну специфіку згаданої спадщини, за ініціативи Служби безпеки України (СБ України) на державному рівні було вжито заходів для введення до Національного архівного фонду України значного масиву документів, що сформувався за часів функціонування радянських органів державної безпеки в Україні.

У результаті плідної співпраці керівництва і фахівців національної спецслужби та Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України, згідно із постановою Кабміну від 1 квітня 1994 р. №206 було створено Галузевий державний архів (ГДА) СБ України. Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 р. визначено, що ГДА СБ України входить до системи архівних установ країни. Відповідно до «Положення про Галузевий державний архів Служби безпеки України», затвердженого наказом СБ України від 10 жовтня 2011 р. та згідно «Правил роботи архівних установ України», затверджених наказом Міністерства юстиції України від 8 квітня 2013 р., в ГДА СБ України створені необхідні умови для ознайомлення дослідників з архівними документами. На виконання Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» від 9 квітня 2015 року у ГДА СБ України розпочато підготовку архівних фондів для їх передачі до майбутнього архіву Українського інституту національної пам'яті.

Ураховуючи те, що на початку 1990-х рр. вітчизняні дослідники вперше отримали можливість опрацювати відомчі архівні фонди, важливим напрямом дослідження стало вироблення науково-методичних підходів до їх розробки та аналізу. В археології теми існувала значна прогалина, тому підготовка документальних збірок виокремилась у самостійний напрям дослідження. Фактично відбулися справжні революційні перетворення у галузі едіційної археології, котрі характеризуються численними резонансними документальними публікаціями та введенням до наукового обігу різноманітних історичних джерел з новітньої історії України, зокрема історії радянських органів державної безпеки.

Загальну характеристику сучасної вітчизняної археології діяльності радянських органів державної безпеки в Україні у міжвоєнний період знаходимо